

OBIECȚIA DE CONȘTIINȚĂ ÎN DOMENIUL MEDICAL: CONSIDERAȚII ETICE

Maria Aluaș, conferențiar universitar,
Universitatea de Medicină și Farmacie Iuliu Hațieganu,
Centrul de Bioetică, Universitatea Babes-Bolyai, Cluj-Napoca,
Consilier juridic la Colegiul Medicilor, Alba, România.
maria.aluas@umfcluj.ro

„Știința fără conștiință nu este decât ruina sufletului”
François Rabelais (1484/1494-1553)

CONSCIOUS OBJECTION IN THE MEDICAL FIELD: ETHICAL CONSIDERATIONS

In this chapter, I will present the content and the relevance of conscientious objection with in medical field. Conciencious objection or the conscience clause refers to the healthcare professionals's rights to refuse to carry out medical procedures and interventions that they consider to be contrary with the irown convictions and beliefs.

Cazul Juliei Rynkiewicz. La 24 noiembrie 2020, *Daily Telegraph* [1] a prezentat cazul unei tinere studente de la Școala de moașe, în vârstă de 25 de ani, de la Universitatea din Nottingham, Marea Britanie, căreia instituția de învățământ i-a interzis să urmeze un stagiu în spital, din cauza apartenenței sale la mișcarea *pro-viață*. Oficialii școlii de moașe au depus o sesizare cu privire la faptul că Julia Rynkiewicz difuza materiale informative la un târg studentesc, în calitate de președinte al *Nottingham Students for Life*, un grup de studenți agreat de către universitate și care promovau viața umană de la concepere până la moartea naturală. A fost acuzată că a exprimat „opinii personale cu privire la sănătatea reproductivă în domeniul public (inclusiv în presă și pe rețelele de socializare) în așa fel încât opiniile ei ar putea avea un anume impact asupra pacienților sale. Timp de patru luni, universitatea a efectuat o anchetă pentru a-i evalua capacitatea de a practica meseria de moașă. În cele din urmă, universitatea a renunțat la interdicție și i-a permis tinerei să-și continue pregătirea. Cu toate acestea, procedura declanșată de către universitate, a dus la pierderea unui an de

studii. Oficialii universității s-au scuzat față de Julia, spunând că „se vor gândi cum să trateze un astfel de caz pe viitor”. Tânăra a declarat că există riscul ca „ceea ce i s-a întâmplat ei, să creeze teamă în rândul studenților în a-și exprima valorile și credințele religioase și etice”.

Un studiu publicat recent [2] printre studenții din Marea Britanie atestă că mai mult de un sfert dintre participanți nu îndrăznesc să-și exprime părerile în cadrul universității, temându-se că viitoarea lor carieră va fi afectată în mod negativ. Cazul Juliei Rynkiewicz este emblematic pentru exprimarea libertății de conștiință a personalului medical. În Marea Britanie, Legea privind avortul (*Abortion Act*) [3] garantează exprimarea obiecției de conștiință pentru profesioniștii din domeniul sănătății.

Ce este obiecția de conștiință? Acest concept face referire la dreptul medicului sau a personalului medical de a refuza realizarea unui act medical chiar autorizat de lege, dar pe care medicul/personalul medical îl consideră contrar propriilor convingeri personale, profesionale sau etice.

Obiecția de conștiință își are originea în Anglia secolului al XIX-lea unde „the conscience clause” putea fi invocată de către părinții care doreau să-și retragă copiii dintr-o instituție de învățământ unde primeau o educație contrară convingerilor lor religioase [4]. În Franța, se vorbește despre obiecția de conștiință la nivelul anului 1935 cu referire la jurnaliști [5]: în cazul schimbării politicii editoriale a publicației sau a vinderii ei, ziariștii puteau obține privilegiul de a-și rezilia contractul și de a beneficia de indemnizații.

Clauza de conștiință este recunoscută și în domeniul militar celor care, din motive religioase, refuză realizarea serviciului militar obligator. Astfel, la 8 martie 1995, Națiunile Unite pentru Drepturile Omului, prin Rezoluția 1995/83 [6] prevedea că persoanele care îndeplinesc serviciul militar ar trebui să aibă dreptul de a invoca obiecția de conștiință față de îndeplinirea serviciului militar”. Clauza a fost reafirmată prin Rezoluția 1998/77 [7] recunoscând celor care îndeplinesc serviciul militar dreptul de a putea obiecta pe criterii de conștiință. 15 mai este cunoscută ca fiind Ziua Internațională a Obiecției de Conștiință [8].

În domeniul dreptului muncii, prin invocarea clauzei de conștiință salariatul poate să refuze executarea unei activități care vine în contradicție cu conștiința proprie, însă astfel de situații trebuie convenite cu angajatorul anterior încheierii sau modificării contractului individual de muncă și sunt acceptate de angajator în mod conștient și liber. Motivele refuzului realizarea acestor activități pot fi de natură religioasă, morală, politică, științifică

etc. Temeiul acestei clauze este art. 29 alin. (1) din Constituția României care garantează „libertatea conștiinței”: „Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale”. Consecințele existenței unei astfel de clauze în conținutul unui contract individual de muncă au consecințe în ceea ce privește angajarea răspunderii disciplinare a salariatului. Astfel, angajatul care refuză executarea unui activități sau atribuții de serviciu nu va putea fi sancționat disciplinar, dacă această clauză este convenită cu angajatorul. Astfel, clauza de conștiință este asimilată cu o cauză contractuală de nerăspundere disciplinară a salariatului.

Obiecția de conștiință în domeniul medical. La 7 octombrie 2010, Adunarea parlamentară a Consiliului Europei, a supus la vot Rezoluția 1763 intitulată „Dreptul la obiecția de conștiință în cadrul îngrijirilor medicale legale” în vederea „reglementării dreptului la obiecția de conștiință” în domeniul medical [9]. În această rezoluție este stipulat faptul că niciun spital, instituție sau persoană nu poate face obiectul unor presiuni sau discriminări de niciun fel, în considerentul faptului că refuză realizarea sau asistarea unei întreruperi de sarcină, o practică a eutanasiiei, sau refuză îndeplinirea oricărui tip de intervenție care vizează distrugerea unui fetus sau al unui embrion uman, indiferent de motivele care stau la baza acestui refuz”.

Cu titlu de exemplu [10], enumerăm câteva situații în care acest drept poate fi invocat:

- Refuzul unui medic ginecolog de a efectua un avort la cerere;
- Refuzul medicului de a practica eutanasia (în țările unde aceste practici sunt reglementate);
- Refuzul unei asistente medicale de a asista un avort;
- Refuzul farmacistului de a elibera anumite produse care duc la întrerupere unei sarcini.

Vorbim despre dreptul de a realiza un act medical care deși este posibil de realizat și este încadrat din punct de vedere legal, medicul/personalul medical îl consideră contrar propriilor convingeri personale, profesionale sau morale. Motivul pentru care a fost reglementat acest drept, este acela conform căruia normele juridice pot, în anumite situații, să intre în conflict cu credințele sau cu valorile morale ale medicului sau ale personalului medical, iar aceste practici nu sunt, oarecum, compatibile cu profesia medicală: tratarea pacienților și salvarea vieții acestora.

Adunarea parlamentară a subliniat, în rezoluția menționată, necesitatea afirmării acestui drept și responsabilitatea Statelor de a asigura dreptul fiecărui pacient de a beneficia de un tratament medical într-un termen de timp adecvat.

Codul de Deontologie medicală [11], prevede (art. 34) faptul că în astfel de situații, „medicul îi va explica persoanei respective motivele care au stat la baza refuzului său, se va asigura că prin refuzul acordării serviciilor medicale viața sau sănătatea persoanei în cauză nu este pusă în pericol și, în măsura în care refuzul este bazat pe încălcarea convingerilor sale morale, va îndruma persoana în cauză spre un alt coleg sau o altă unitate medicală”.

Pot invoca studenții obiecția de conștiință? Cu privire la întreruperea sarcinii, fiind un act practicat de medic cunoscător al acestei specializări medicale, studenții la medicină sau asistență medicală cu siguranță nu vor putea să execute aceste proceduri de întreruperea sarcinii, putând doar asista sau ajuta medicul.

Studentul în formare are propriile standarde etice, propriile credințe și nu poate fi privat de acestea și nici de principiile etice care guvernează profesia medicală. Întrebarea s-a pus judecătorului european. Astfel, Curtea Europeană a drepturilor omului a fost sesizată printr-o cerere a trei asistente suedeze [12] care au urmat un curs de specializare de un an pentru a deveni moașe. Pentru a promova examenul, li s-a cerut să execute procedura de plasare a unui sterilet, ele refuzând acest lucru, care era contrar convingerilor lor. Prin urmare, nu au obținut diploma de moașe, iar ele au și-au cerut drepturile în justiție. În cele din urmă, statul le-a acordat diploma, însă s-a pus problema ce se va întâmpla în cazul în care, pe parcursul exercitării profesiei de medic obstetrician sau moașă vor trebui să execute astfel de proceduri și ei nu sunt pregătiți să le execute, întrucât nu au făcut-o nicio dată în timpul pregătirii lor profesionale?

Este evident că procedura de întreruperea sarcinii nu este un act medical obișnuit, fapt confirmat și de existența clauzei de conștiință. Pregătirea medicală specifică, cursurile și stagiile de obstetrică și ginecologie se fac în ciclul al doilea de studii (anul VI de studiu), iar apoi cei care doresc să urmeze această specializare vor urma programul de rezidențiat în această specialitate și vor obține diploma de medic specialist în obstetrică - ginecologie, iar procedura de întrerupere a sarcinii o vor efectua numai medicii care au urmat o pregătire corespunzătoare. Prin urmare, nu toți studenții la medicină sau la asistență medicală vor ajunge să lucreze în această speci-

alitate, iar cei care nu doresc să execute sau să asiste întreruperi de sarcini vor alege alte specialități medicale.

În concluzie, chiar dacă această temă face parte din conținutul curriculumului de bioetică, obiecția de conștiință nu este încadrată legal în România, iar invocarea acestei clauze de către personalul medical este o practică marginală despre care nu se vorbește aproape deloc în practica medicală curentă din România.

Referințe bibliografice

1. Swerling G. Banned Catholic pro-life midwifery student wins apology and payout. In: Daily Telegraph. 2020, 24 Nov. 2020. In: <https://www.telegraph.co.uk/news/2020/11/24/banned-catholic-pro-life-midwifery-student-wins-apology-payout/>, (accesat 16.09.2022).
2. Horan C., Zadeh PG., Rennison C., Hoggart L., Kavanagh J. *A qualitative analysis of medical students' attitudes to abortion education in UK medical schools*. In: BMJ Sex Reprod Health. 2022, Jul., 48 (3), pp.205-209. doi: 10.1136/bmj.srh-2021-201385. Epub 2022 Jan 31. PMID: 35102002.
3. United Kingdom. Abortion Act. 1967. In: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1967/87/section/4> (accesat 16.09.2022).
4. Bernard-Douchez M.-H. Les paradoxes de la clause de conscience en droit médical. In: L'accès aux soins: Principes et réalités. Toulouse: Presses de l'Université Toulouse 1 Capitole, 2010.
5. Loi du 29 mars 1935 modif. ; Code du Travail art. L. 7112-5 ; cf. R. LINDON, "La "clause de conscience" des journalistes". In : SJ/G. 1962, doctrine. 1669.
6. United Nations Human Rights Council, Conscientious objection to military service (Resolution 1995/83). In: <https://co-guide.info/interpretation/conscientious-objection-military-service-resolution-199583> (accesat 20.09.2022).
7. Office of the High Commissioner for Human Rights, *Conscientious objection to military service Resolution 1998/77*. In: https://www.ohchr.org/sites/default/files/E-CN_4-RES-1998-77.pdf. (accesat 20.09.2022).
8. 15 May: International Conscientious Objection Day. In: <https://web.archive.org/web/20140701035718/http://wri-irg.org/15May2014> (accesat 16.09.2022).
9. Council of Europe, Parliamentary Assembly, Resolution 1763 (2010), *The right to conscientious objection in lawful medical care*. In: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17909>, (accesat 16.09.2022).
10. Institut European de Bioethique. *Clauses de conscience au profit des professionnels de sante*. Bruxelles, 2013.

11. Colegiul medicilor din România. *Codul de Deontologie medicală*, publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 981/07 decembrie 2016.
12. European Court of Human Rights (12375/86) - Commission (Plenary) - Decision - Gerdas, Lindell and Linder v. Sweden. In: https://www.stradalex.eu/en/se_src_publ_jur_eur_cedh/document/echr_12375-86. (accesat 16.09.2022).

BIOETHICS AND AXIOLOGY UNDER CONDITIONS OF GLOBAL CRISES

Nataliia Boichenko, Doctor of Philosophical Sciences, Professor
Department of philosophy, P. Shupyk National Healthcare
University of Ukraine Kiyv, Ukraine
n_boychenko@ukr.net

BIOÉTHIQUE ET AXIOLOGIE DANS DES CONDITIONS DE CRISES MONDIALES

Pendant la guerre, la menace de la crise alimentaire et environnementale mondiale, la question de la révision des fondements axiologiques de la société dans son ensemble, de la théorie et de la pratique médicale en particulier, sont devenues particulièrement aiguës. Des problèmes qui nous semblaient lointains et hypothétiques acquièrent aujourd'hui un nouveau son. Les directives bioéthiques et les valeurs traditionnelles ne peuvent pas rester inchangées à l'heure actuelle.

Currently, during the war in Ukraine, the threat of a global food and environmental (due to the danger of damage to nuclear facilities) crisis, the question of revising the axiological foundation of society in general, and medical theory and practice in particular, has become particularly acute. Problems that used to seem distant and hypothetical to us today acquire a new sound. During the war, millions of Ukrainians suffered and were forced to leave their homes, thousands lost their families and homes. Can bioethical guidelines and traditional values remain unchanged at this time? The question is rather hypothetical.

Increasingly, during crises, ethical/axiological problems are also manifested in the economic plane as a point of intersection of humanitarian and